

Сергій ПИРОЖКОВ,
віцепрезидент НАН України,
академік НАН України;

Назін ХАМІТОВ,
доктор філософських наук, професор,
провідний науковий співробітник Інституту філософії
ім. Г.С. Сковороди НАН України

ЗАХІДНА ЦИВІЛІЗАЦІЯ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНЕ ПАРТНЕРСТВО УКРАЇНИ

Анотація. У статті йдеться про євроатлантичний геополітичний вектор України в умовах сучасної геополітичної ситуації. Автори статті стверджують, що зв'язок національних інтересів і геополітичного вектора країни як цивілізаційного суб'єкта визначає її глобалізаційну стратегію. Головним критерієм конструктивності євроатлантичного вектора України є посилення та розвиток суб'єктності нашої країни. Євроатлантичний вектор України не зводиться до членства в Євросоюзі чи НАТО, це значно складніший процес ментально-цивілізаційних перетворень, який стає умовою забезпечення реального суверенітету.

Ключові слова: євроатлантичний вектор України, західна цивілізація, національні інтереси, суб'єкт історії.

*Зовнішня політика
відображає цінності суспільств, що стоять за нею.
Френсіс Фукуяма*

Будь-яка країна, якщо вона є не об'єктом, а суб'єктом історії, мусить мати цивілізаційний проект – ескіз бажаного майбутнього. Утілення цього проекту передбачає розроблення деяких стратегій розвитку всередині країни, а також вибір геополітичного вектора, який спрямовує її взаємодію з різними країнами в ті чи інші моменти історії. Важливо усвідомити, що геополітичний вектор країни може бути зовсім різним за своєю природою, а отже, і наслідками.

Геополітичний вектор – це або вектор, спрямований на партнерську взаємодію з іншими суб'єктами на міжнародній арені, або вектор руху слабкого геополітичного гравця в орбіті сильного міжнародного гравця на умовах підкорення, а не партнерства.

Партнерство – це збалансована взаємодія без утиску інтересів сторін на основі спільних цінностей. На відміну від підпорядкування й підкорення, партнерство означає не «суб'єкт-об'єктні», а «суб'єкт-суб'єктні» стосунки. Справжнє партнерство – це реальність і симетричність довіри. Саме тому воно є запорукою плідності в міжнародних відносинах у сучасному світі, у якому партнерство знову і знову доводить більшу ефективність, ніж підкорення.

Для України євроатлантичне партнерство може бути значущим саме тому, що стає каталізатором посилення її суб'єктності. Крім того, в умовах сучасної геополітичної ситуації ми можемо говорити про виражений *євроатлантичний вектор України*. Що це означає?

Формуючи геополітичний вектор, справжній цивілізаційний суб'єкт виходить передусім із власних національних інтересів. Зв'язок національних інтересів та геополітичного вектора країни як цивілізаційного суб'єкта визначає, по суті, її глобалізаційну стратегію.

Припускаючи виражене прагнення України до суб'єктності у світі, ми можемо констатувати, що євроатлантичний вектор нашої країни є *одним із багатьох інших*. Проте на сучасному етапі історії, зважаючи на очевидну асиметрію в бік євразійськості протягом тривалого часу, євроатлантичний вектор має принципово важливе значення для майбутнього розвитку нашої країни, оскільки сприяє реалізації цивілізаційного проекту України початку XXI століття – проекту цивілізації гуманістичних інновацій і гідної самореалізації людини [2].

Водночас євроатлантичний геополітичний вектор України передбачає не просто географічний, геополітичний або навіть цивілізаційний *рух* у напрямку Європи чи Євроатлантики, а *цивілізаційну взаємодію* з європейською та євроатлантичною спільнотою на основі партнерства й національних інтересів. Головним критерієм конструктивності євроатлантичного вектора України (як і будь-якого іншого геополітичного вектора) є посилення та розвиток суб'єктності нашої країни.

* * *

Чи є євроатлантичний вектор не лише необхідним, а й *реальним* для України?

Це питання породжує ще декілька, більш конкретних, питань. Наскільки українське суспільство є консолідованим щодо такого вектора? Якою мірою принципи та цінності євроатлантичної спільноти збігаються з

принципами та цінностями України? Інакше кажучи, чи є духовно-культурна компліментарність України та євроатлантичної спільноти?

Відповідь на останні два запитання є очевидною: і в Україні, і в євроатлантичній спільноті маємо спільну архетипову цінність особистості, її свободи, прав, гідності та самореалізації. Що ж до питання про консолідованість українців щодо євроатлантичного вектора, то якщо під цим вектором розуміти взаємодію з євроатлантичною спільнотою за збереження суверенітету й суб'єктності України у світі, то напевно представники різних світоглядів та політичних орієнтацій будуть заперечувати її актуальність і важливість.

Останнім часом ми дедалі більше усвідомлюємо важливість цивілізаційного руху України в євроатлантичному напрямку. Справді, якщо ми вбачаємо мету цивілізаційного проекту України в гідній самореалізації людини [2; 9, с. 271–284], то саме такий напрямок є найбільш сприятливим для цього, адже там права людини, її гідність – головні цінності.

Але що входить до євроатлантичного напрямку? Специфічна *євроатлантична цивілізація* – економічна, політична й світоглядно-ментальна цілісність, яка пов'язана спільною долею та протистоїть *цивілізації євразійській*? Чи просто *євроатлантична спільнота* – конкретна кількість країн, що мають спільні цінності та інтереси, але не є органічною єдністю, котра дає змогу говорити про *єдину цивілізацію*, а не про сукупність країн та цивілізацій?

Відповіді на ці запитання є доволі непростими. Наразі ми можемо констатувати очевидне – до євроатлантичного простору належить *західна цивілізація*, яка виникла ще в античні часи. Під західною цивілізацією, або Заходом, можна розуміти спосіб економічного, політичного й духовно-культурного буття, укорінений в античних і християнських цінностях. Водночас «західне буття включає в себе античність як свою історію, християнство ж є для нього сучасністю і способом життя» [10, с. 23].

Не слід забувати, що Захід об'єднує велику кількість різних національних культур. Західна цивілізація є принципово поліетнічним і полікультурним утворенням, і чим більше вона еволюціонувала, тим дужче розгортався плюралізм її проявів.

Захід інтегрує різні ментальності з їхніми особливостями в єдиний цивілізаційний простір. Це виявляється передусім у спільній духовно-культурній генезі. Захід є сукупністю культур або метакультурою, що «сформувалася на ґрунті національних міфологій під впливом античних і християнських цінностей» [10, с. 20]. Саме це дає змогу говорити про єдину західну цивілізацію незалежно від регіону, у якому вона проявляється; інакше кажучи, західна цивілізація є тим загальним, що знаходить особливий прояв у кожному її регіоні.

Які ж регіони та країни ми можемо нині зарахувати до західної цивілізації? Для відповіді на це питання треба передусім осмислити Захід у широкому та вузькому сенсах, а також зародження й еволюцію західної цивілізації.

У широкому сенсі Захід — «це та частина нашої планети, на якій «утвердилися християнська й антична культури» [10, с. 20]. Колиска Заходу — це Західна Європа в її історичних межах, розділена на романський і германський світи. Водночас треба усвідомлювати, що в бутті Заходу античність як культура й цивілізація Давньої Греції та Риму з'єднується з християнством переважно естетично. У моральному ж вимірі між ними є «глибинна суперечність — язичницька античність не знає образу Бога як Абсолютного Добра і моральних заповідей християнства. Античні боги подібні людям, вони сповнені людськими пристрастями і бажаннями» [10, с. 23]. Не варто забувати й про наявність етнонаціональних язичницьких міфологій, які разом з античністю увійшли в тканину християнських культур і моральні цінності яких так само конфліктували з християнськими. Це зумовлює деяку ментально-ціннісну суперечність, що є підвалиною західної цивілізації, яка знов і знову виявляється на різних етапах її розвитку й торкається кожного її регіону.

Водночас породження християнської моралі та її світоглядних цінностей пов'язане з просвітленням моральних досягнень античності й переходом їх у принципово нову якість; те саме стосується традиційних народних цінностей будь-якої християнської держави, зокрема й України.

* * *

Якщо західну цивілізацію ми розуміємо як християнську, то в ній можна виділити три цивілізації – *католицьку, православну та протестантську*. Цей поділ відображає глибинні ментальні відмінності різних регіонів західної цивілізації. Без такого усвідомлення ми не зрозуміємо, чому, наприклад, Північна Америка так цивілізаційно відрізняється від Латинської – у способі й рівні життя, моделях побудови економіки та геополітичних пріоритетах. Осягнення духовно-культурних основ буття цих цивілізаційних структур прояснює їхню відмінність: першу було сформовано під впливом протестантської культури; становлення другої визначало католицизм.

До католицької цивілізації належать здебільшого Південь Європи й Південна Америка, колонізована європейськими католицькими країнами – передусім Іспанією та Португалією. Тому католицьку цивілізацію можна називати південноатлантичною. Протестантська цивілізація – насамперед регіон Півночі Європи, а також Північної Америки, колонізованої переважно протестантами Англії, Франції та інших країн Європи. Тому протестантську цивілізацію цілком логічно визначати як північноатлантичну.

Тут треба зробити важливе уточнення. Протестантська цивілізація не є лише північноатлантичною, адже цінності протестантизму поширилися в Австралії, Африці та низці країн Азії, так само й католицька цивілізація має своє виявлення в Африці та інших регіонах світу. Проте католицька й протестантська цивілізації найбільше утвердилися в Європі та Південній і Північній Америці, а тому південноатлантичний і північноатлантичний у їхніх проявах постають еталонними, архетипними для інших регіонів планети.

У своїй взаємодії північноатлантична й південноатлантична гілки західної цивілізації – це євроатлантична цивілізаційна спільнота.

* * *

Можна виділити три головні ментальні особливості та, відповідно, основоположні цінності західної цивілізації.

1. Особистість та її свобода. Головною цінністю західного шляху буття є свобода особистості, ідея якої бере початок із самої сутності християнського світобачення, і будь-яка християнська культура приймає й підтримує її. Але якщо в католицькій і православної цивілізації свобода особистості є *свободою вибору*, то в протестантській — переважно *свободою дії*. Це зумовлює активізм протестантської цивілізації та її лідерський характер у сучасному світі.

2. Ідея та практика технічного оволодіння природою. Другою визначальною цінністю західного шляху буття є ідея й практика технічного оволодіння природою як об'єктом, що має підкоритися людині. Людина сприймає себе чимось більш високим і значущим, аніж природа. Саме це дає їй право змінювати природу для задоволення власних потреб, кількість яких постійно зростає, зокрема й власну природу, що відбувається в XXI столітті.

3. Ідея історії та прогресу. Для західної людини історія має початок, спрямованість і завершення — у ній здійснюється прогрес. Ця ідея прийшла в сучасну західну цивілізацію з християнства. «Історія надає людському розвитку сенс, відмежовує його від еволюційного процесу природи як щось зовсім відмінне від нього» [10, с. 23].

Треба визнати, що зазначені цінності було найбільше поширено в протестантській цивілізації, зокрема в тих частинах католицької та православної цивілізацій, які взаємодіяли з протестантською – і ментально, й економічно. Це дає змогу нам визначати Захід як світ Європи й Північної Америки, а також Австралії.

* * *

Можна виділити декілька етапів розвитку західної цивілізації, котрі поступово переходили один в інший, інколи протягом століть; водночас є доволі виразні події цих епох, що окреслюють їхні межі.

1. Локальний, або античний. Це етап розвитку західної цивілізації від Давньої Греції до появи імперії Александра Македонського та становлення Римської імперії. У цей час розвивається давньогрецька філософія, яка у своїх класичних формах (Сократ, Платон, Аристотель) закладає основи розуміння гідності людини й раціонального обґрунтування соціальної та політичної взаємодії; це стає фундаментальною ментально-ціннісною основою західного світу на століття.

2. Регіональний, або західноєвропейський. Його початок насамперед може бути пов'язаний із діяльністю Римської імперії, що цивілізує ту частину світу, яку ми зараз називаємо Західною Європою. Цей етап характеризується розвитком християнської культури та її цінностей, яка у своєму католицькому вияві об'єднала Західну Європу в регіональну спільноту під патронатом римських пап. Водночас маємо розвиток православної християнської культури у Візантії, яка теж має відношення до західної цивілізації.

3. Світовий. Цей етап триває від початку XVI століття до першої половини XX століття. Його можна починати від романського й германського Відродження. Суттю цього етапу є наукова та промислова революції, що відбулися на основі світоглядних зрушень Відродження й Реформації та визначили розвиток капіталізму. Це викликало географічні відкриття й колонізаційні процеси в обох Америках, Азії, Австралії, Африці, які поширювали західні цінності у світі. Тоді ж починає формуватися *євроатлантична спільнота*, котра виводить західну цивілізацію за межі західноєвропейської.

4. Глобальний. Цей етап починається після Другої світової війни й розвивається до нашого часу. Напевно, його появу можна пов'язувати з виникненням ООН. У цей період західну цивілізацію остаточно перестають ототожнювати із західноєвропейською, *завершується формування євроатлантичної спільноти*, яка потенційно є окремою цивілізацією й на наших очах стає нею. Водночас вона виходить за свої географічні межі, адже має власний проєкт глобалізації.

* * *

Євроатлантична спільнота, починаючи з епохи Великих географічних відкриттів, спочатку складається із західноєвропейського та, передусім, американського цивілізаційних компонентів – Старого й Нового світів Заходу. Інакше кажучи, з одного боку, маємо континентальну Західну Європу разом із Британією, а з іншого – Північну й Південну Америки.

Але з посиленням у Європі поляризації протестантської й католицької культур і способів життя виникала система координат з іншими структурними компонентами – *північноатлантичним і південноатлантичним*, які сповідують цінності протестантської та католицької культур. Саме те, що Канаду й США створюють насамперед носії протестантської менталь-

ності, а країни Південної Америки – носії ментальності католицької, зумовлює відмінність в економіці, політиці, геополітичних пріоритетах.

До Першої світової війни маємо наростання ментальних відмінностей як Північної й Південної Західної Європи, так і Північної й Південної Америки. Водночас треба розуміти, що Південь і Північ Західної Європи, а також Південна й Північна Америка не є абсолютно однорідними (так, скажімо, маємо відмінності США й Канади або Венесуели та Бразилії), але все ж є виражена цивілізаційна спільність усередині цих регіонів. Однак після Першої світової війни маємо зміни у світоустрої – актуалізується глобальне протистояння із системами комунізму й фашизму, що переносить вісь цивілізаційного протистояння на лінію «Захід–Схід». Під час Другої світової війни відбувається консолідація євроатлантичної спільноти проти германського фашизму, яка включає у свою структуру євразійську комуністичну систему СРСР.

Після Другої світової війни протистояння «Захід–Схід» відновлюється й закінчується воно лише після завершення холодної війни, коли розпадається СРСР і політично оформлюється Євросоюз, вступаючи в цивілізаційний діалог та цивілізаційне змагання з Америкою. Секулярність і мультикультуралізм населення країн, що утворили Євросоюз, зробила Південь і Північ Європи інтегрованими не лише економікою, а й цінностями лібералізму та прав людини, знімаючи, на перший погляд, колишнє протистояння протестантської й католицької ментальностей.

Проте нині низка зовнішніх і внутрішніх викликів призводять до втрати єдності Євросоюзу на цьому ґрунті, а колишні релігійні відмінності, які здавалися витісненими в глибину історії, зараз піднімаються назовні. Серед зовнішніх викликів маємо відчуження Британії від Євросоюзу й економічні суперечності розвинутих протестантських країн із католицькими Італією й Іспанією та, особливо, із православною Грецією. Серед зовнішніх причин є масова еміграція в Євросоюз мусульман і, особливо, біженців із Сирії. Доцільно також звернути увагу на країни Східної Європи, які увійшли до складу Євросоюзу пізніше за інших і є доволі проблемними.

Саме тоді маємо наростання економічних і політичних суперечностей Європи зі США, що посилилося за часів президента Дональда Трампа. Очевидним також є підсилення напруги у відносинах США зі світом Латинської Америки. Усе це свідчить про відновлення суперечностей як між північноатлантичним та південноатлантичним складниками євроатлантичного світу, так і між Старим і Новим світами. Ці суперечності мають економічні й політичні виміри, але вкорінені вони у вимірах духовно-культурних. Вочевидь, можна припустити, що геополітичні інтереси Росії як ядра євразійського світу штовхають її підсилювати ці суперечності та грати на них.

Наявність зазначених розбіжностей показує, якою передчасною була ідея «кінця історії» – ідея «остаточної перемоги» в усьому світі ліберальних ринкових цінностей і глобального єднання на їхній основі, висловлена на початку 90-х років минулого століття Френсісом Фукуямою [7].

Для нас важливо зрозуміти, що сьогодні євроатлантичний складник західної цивілізації залишається глобальним лідером у науково-технологічній, економічній і правовій царинах. Проте чи може це бути універсальною основою процесу глобалізації – процесу, що поєднає регіони й країни на всіх рівнях цивілізаційної взаємодії? Усесвітньо відомий британський філософ та історик Арнольд Тойнбі справедливо зазначає, що західні інтелектуали перебільшують значущість світової системи країн із єдиним міжнародним правом, ініційованим Заходом; на його думку, вони плутають уніфікацію з єдністю [5]. Справді, глобальна технологічна, економічна й правова взаємодія не означає автоматичне посилення політичної, а духовно-культурної інтеграції й поготів – про це яскраво свідчить еволюція взаємовідносин США та Китаю, а також процеси, які відбуваються нині в Європі.

Отже, світ рішуче прагне зберегтися у своїй ціннісній різноманітності, закріпленій у релігії, філософії, мистецтві, науці (принаймні гуманітарній) та освіті, а отже, й у політиці. Україні в її взаємодії з євроатлантичною цивілізаційною спільнотою треба зважати на це, якщо вона хоче зберігати та розвивати свою суб'єктність.

* * *

Одним із вирішальних каталізаторів становлення євроатлантичної цивілізації як окремого глобального утворення й переходу із потенційного в актуальний стан є *євразійська цивілізація*, яка формується паралельно та протистоїть їй. Ядром євразійської цивілізації позиціонує себе сучасна Росія; ця цивілізація укорінена в Російській імперії, вона заснована на православному ґрунті й тому, як християнська, є частиною Заходу. Водночас ми маємо констатувати, що православна ментальність євразійської цивілізації дуже відрізняється від католицької та, особливо, протестантської, це змушує говорити про євразійську цивілізацію як особливий, *межовий* сегмент західної, що відіграє роль посередника між Заходом і Сходом.

Важливо усвідомити, що православна ментальність євразійської цивілізації відрізняється не лише від католицької та протестантської, які є світоглядно-ціннісним ядром євроатлантичної цивілізації, а й від православної ментальності країн Східної Європи – Греції, Болгарії, Румунії та України. Межова особливість євразійської цивілізації посилюється тим, що до її складу входять утворення, котрі сповідують цінності ісламу та інших релігійних культур. Це дає змогу усвідомити, що євразійська цивілізація – *не просто межовий сегмент західної, а й виходить за її межі.*

Отже, Україна перебуває на межі Заходу і Сходу, а конкретніше – євроатлантичної та євразійської цивілізаційних спільнот; їхні ментальні риси «вбудовані» в неї, тому для збереження, цілісності й суб'єктності вона потребує врівноваження й балансу цих начал.

* * *

Якщо прийняти ідею С. Кортунова [1], що цивілізаційні типи розвитку можна поділити на *мобілізаційні та інноваційні*, то закономірно припустити: сучасна євроатлантична цивілізація демонструє інноваційний, а євразійська – мобілізаційний типи розвитку.

Розвиваючи це положення, визначимо *інноваційний тип розвитку* як гідну самореалізацію людини, вільне продукування ідей та їхнє втілення без примусу, репресивності й саморепресивності. *Мобілізаційний тип розвитку* означає спуск «згори» планів і стратегій та репресивність щодо тих, хто виявляє незгоду чи бодай хоче дискутувати. Мобілізаційний тип розвитку – це також саморепресивність згодних і мобілізованих, тих, які стали слухняними зі страху втратити безпеку, як власну, так і членів сім'ї, а також життя. Отже, мобілізаційність – характерна ознака авторитарних і тоталітарних соціальних систем. Не можна не погодитися з українськими дослідниками О.О. Рафальським та З.Ф. Самчуком, що «інноваційний тип розвитку та мобілізація – це два шляхи, яким притаманні докорінні відмінності як причин і передумов, так і наслідків» [4, с. 53].

Мобілізаційний тип розвитку практикує *гранично стресовий менеджмент* у взаєминах народу з владою, яка постійно закликає зробити щось «сьогодні на вчора», віддати колективу й країні «всього себе», бути «вічним революціонером» і «вічним волонтером». Очевидно, що мобілізаційна цивілізаційна система може бути доволі ефективною в умовах війни та пришвидшеної в очікуванні війни індустріалізації, згадаймо сталінську індустріалізацію 30-х років минулого століття. Проте в більш масштабній часовій перспективі мобілізаційність рано чи пізно програє інноваційності, яка орієнтована на конкуренцію та вільну ініціативу громадян у науці, мистецтві, економіці. Як наслідок, зосередженість на мобілізаційному типі розвитку означає *цивілізаційний рух навздогін*, що поступово призводить до відставання від інноваційних країн.

Мобілізаційність передбачає фанатичне опертя на традицію, використання традиції як палиці проти «ворогів народу», тоді як інноваційність – процес постійного оновлення традиції.

Отже, якщо мобілізаційність скріплюється страхом і обожнюванням лідера, то інноваційність потребує співтворчості й довіри. Передусім співтворчість і довіра – найважливіші чинники сили й суб'єктності сучасних спільнот. Ф. Фукуяма має цілковиту слушність, коли, аналізуючи причи-

ни економічно успішних суспільств, робить висновок, що їхня життєздатність залежить від рівня довіри між громадянами [6].

Інша річ, що певні історичні обставини будь-якої країни знов і знову потребують мобілізаційності. Узагалі ці два процеси перебувають у діалектичній єдності в бутті як особистості зокрема, так і суспільства загалом. Проте якщо інноваційність – органічний спосіб відповіді на виклики в мирний час, то мобілізаційність – під час війни. Однак є країни й цивілізаційні спільноти, які практикують *хронічну мобілізаційність*, перебувають у процесі постійного пошуку ворога ззовні та ворогів народу всередині, десятиліттями живуть у стані «Батьківщина в небезпеці». Класичним прикладом такої країни є Північна Корея, натомість Китай у своєму розвитку перейшов від хронічної мобілізаційності до стійкої інноваційності.

* * *

Довгий час перебуваючи на лінії перетину євроатлантичної та євразійської цивілізації, Україна сьогодні еклектично поєднує й мобілізаційний, й інноваційний типи розвитку. Це глибинно закладено в її ментальності, що є однією з причин бездержавності України протягом століть.

В Україні придивляються одна до одної євроатлантична та євразійська ментальності; по ній проходить *геоментальна лінія*, яка поєднує й розділяє ці два світи. Останнім часом геоментальна лінія, яка перетинає Україну, дедалі більше стає геоментальним *розмежуванням*; це спричинює налаштованість на мобілізаційний тип розвитку в умовах кризових процесів у політиці, економіці, помножених на зовнішню ситуацію гібридної війни. Такий тип розвитку є звичним, адже все ХХ століття Україна здебільшого перебувала в орбіті євразійської цивілізації, налаштованої на мобілізаційність усією логікою своєї історії.

Щоби завершити гібридну війну перемогою та стійким миром, Україні треба переходити до інноваційного типу розвитку. До того ж лише такий тип розвитку дасть змогу набути цивілізаційну силу й суб'єктність, лише так Україна може відповісти на виклики історії. 2014 року мобілізаційність – передусім *громадянська* – виявилася рятівною для України. Тепер цю мобілізаційність, яка пройшла шлях від свободи волі волонтерів до авторитарності чиновників, треба доповнювати й замінювати інноваційністю.

Сьогодні Україна має рішуче обрати інноваційний тип розвитку, який із необхідністю потребує захисту прав людини, розширення можливостей її самореалізації, потребує гармонії держави та громадянського суспільства, налаштованості на світоглядний діалог із політичними й цивілізаційними опонентами, а не на антагоністичну боротьбу з ними.

Водночас мобілізаційність може залишитися, але в доволі невеликих межах, контрольованих як державою, так і громадянським суспільством.

Підсумовуючи, можна констатувати таке:

1. Західний та євроатлантичний світи є близькими, але не тотожними поняттями. Євроатлантичний світ, по-перше, навряд чи може бути сьогодні названий *окремою* цивілізацією, проте він є спільнотою, що має потенцію стати цивілізацією. По-друге, у західну цивілізацію, крім євроатлантичної спільноти, нині входять такі країни, як Австралія, Південна Корея чи Японія.

2. У сучасному світі можна виділити дві гілки західної цивілізації: *євроатлантичну та євразійську*. Протистояння й конкуренція євроатлантичної і євразійської цивілізацій, які загалом є християнськими, означає, що це протистояння відбувається в межах західної цивілізації. Водночас те, що євразійська цивілізація позиціонує себе як інтегратор Азії з її мусульманським і східно-буддійським цивілізаційними світами, переводить цивілізаційне змагання євроатлантичного та євразійського начал за межі Заходу.

3. Якщо євроатлантична гілка західної цивілізації є динамічною й суперечливою єдністю протестантської та католицької цивілізацій, то поняття «євразійська цивілізація» і «православна цивілізація» є близькими, але не тотожними. До євразійської цивілізації входять, окрім православного, ще й інші елементи (мусульманський, буддійський тощо), а православна має західні форми вияву (Болгарія, Греція, Молдова, Румунія, Україна).

3. Україна перебуває на лінії розмежування євроатлантичної та євразійської гілок західної цивілізації в широкому сенсі слова. Таке її становище не є ані випадковим, ані тимчасовим. Здатність України бути суб'єктом історії – мати власний цивілізаційний проект [2; 9, с. 285–288] і втілювати його – залежить від здатності продуктивної взаємодії з цими обома гілками. Водночас нині є виразна історична актуальність інтеграції з євроатлантичною цивілізаційною спільнотою – задля реалізації завдань і цінностей цивілізаційного проекту України, що потребує передусім інноваційного, а не мобілізаційного шляху розвитку.

Останні сто років Україна була переважно включена в євразійську цивілізаційну спільноту й для посилення її суб'єктності потрібно подолати таку асиметрію.

Саме тому євроатлантичний вектор України не зводиться до членства в Євросоюзі чи НАТО, це значно складніший процес ментально-цивілізаційних перетворень, що означає розвиток суб'єктності як *глибинної інноваційності*, що породжує «м'яку силу» [11] та стає умовою забезпечення реального суверенітету.

1. Кортунов С. Инновационный путь развития и мобилизация – это два пути, которые кардинально противоречат друг другу [Электронный ресурс] // Свободный мир. – 12 сент. 2008. – Режим доступа: <http://www.liberty.ru/groups/experts/Innovacionnyj-tip-razvitiya-i-mobilizaciya-eto-dva-puti-kotorye-kardinal-no-protivorechat-drug-drugu>

2. *Пирожков С.І.* Цивілізаційний проект України: від амбіцій до реальних можливостей / С.І. Пирожков, Н.В. Хамітов // Вісник НАН України. – 2016. – № 6. – С. 45–52.
3. *Пирожков С.І.* Україна: від штучної та реальної конфронтації до консолідації / С.І. Пирожков, Н.В. Хамітов // Дзеркало тижня. – 2017. – № 28 (324). – С. 4.
4. *Рафальський О.О.* Цивілізаційні перехрестя сучасного суспільства / О.О. Рафальський, З.Ф. Самчук. – К.: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2018. – 688 с.
5. *Тойнбі А.* Постижение истории. – Москва: Айрис-Пресс, 2010. – 640 с.
6. *Фукуяма Ф.* Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию: пер. с англ. – Москва: ООО «Издательство АСТ», 2004. – 730 с.
7. *Фукуяма Ф.* Конец истории и последний человек. – Москва: Полиграфиздат, 2010. – 588 с.
8. *Хантингтон С.* Столкновение цивилизаций. – Москва.: ООО «Издательство АСТ», 2003. – 603 с.
9. *Хамітов Н.В.* Філософська антропологія: актуальні проблеми. Від теоретичного до практичного повороту. – 2-ге видання, виправлене та доповнене. – К.: КНТ, 2018. – 394 с.
10. *Хамітов Н.* Історія філософії. Проблема людини. Вступ до філософської антропології як метаантропології / Н. Хамітов, Л. Гармаш, С. Крилова. – 5-те видання, перероблене та доповнене. – К., 2017. – 396 с.
11. *Мье J.* Soft Power: The Means to Success in World Politics. – New York: Public Affairs Group, 2004. – 208 p.

Serhii PYROZHKOV,
*Vice President of the NAS of Ukraine,
Academician of the NAS;*

Nazip KHAMITOV,
*Doctor of Philosophy, Professor,
Leading Researcher
at Hryhorii Skovoroda Institute of Philosophy of the NAS*

WESTERN CIVILIZATION AND UKRAINE'S EURO-ATLANTIC PARTNERSHIP

Abstract. The article deals with Ukraine's Euro-Atlantic geopolitical vector in a modern geopolitical situation. The authors argue that a link between national interests and geopolitical vector of a country as a civilizational subject determines its globalization strategy. The Euro-Atlantic geopolitical vector of Ukraine provides for geographical, geopolitical, civilizational interaction with the European and Euro-Atlantic community on the basis of partnership and national interests. The main criterion for the constructiveness of Ukraine's Euro-Atlantic vector is the strengthening and development of our country's position as an international actor.

The authors distinguish the two branches of Western civilization in the modern world: Euro-Atlantic and Eurasian. Ukraine lies on the border between the Euro-Atlantic and Eurasian branches of Western civilization. Ukraine's ability to be a subject of history, have its own civilizational project and implement it depends on the ability to build productive relationships with these two branches. At the same time, there is a distinct historical timeliness of integration with the Euro-Atlantic civilizational community for the implementation of objectives and consolidation of values of Ukraine's civilizational project, which requires an innovative development.

Over the last hundred years, Ukraine has been predominantly engaged in the Eurasian civilizational community. To strengthen its position as an international actor, Ukraine has to overcome such asymmetry. That is why Ukraine's Euro-Atlantic vector is not limited to the membership in the European Union or NATO. It is a much more complex process of mental and civilizational transformation, which becomes a condition for ensuring the real sovereignty.

Keywords: Euro-Atlantic vector of Ukraine, Western civilization, national interests, subject of history.